

ความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์กับภาวะผู้นำดิจิทัล ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3

THE RELATIONSHIP BETWEEN EMOTIONAL QUOTIENT
AND DIGITAL LEADERSHIP OF SCHOOL ADMINISTRATORS UNDER PHITSANULOK
PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE 3

พิมพร บุญลอย* ปิยดา พัดแสง พัทชริดา พลกุลอนุสรณ์ พิษณุสินี เพชรดี เพชรรัตน์ ขำบัณฑิตย์
สธิรพร ชาวนชัย

Pimporn Boonloy* Piyada Pudsang Phatcharida Phonkunanusorn Pidsinee Phetdee
Phetcharat Khambandit Sathiraporn Chaowachai

มหาวิทยาลัยนเรศวร, ประเทศไทย
Naresuan University, Thailand

* Corresponding author e-mail: pimpornb67@nu.ac.th

Received: 16/06/2025 | Revised: 14/07/2025 | Accepted: 26/07/2025

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาระดับความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 2) เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 และ 3) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์กับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 297 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางเทียบหาขนาดของเครจซี่ และมอร์แกน และเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ตามสัดส่วนของครู โดยใช้กลุ่มอำเภอของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 เป็นชั้นในการแบ่งกลุ่มตัวอย่างครู 297 คน เครื่องมือที่ใช้

ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน ผลการวิจัยพบว่า 1) ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.99) 2) ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหาร สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.99) และ 3) ความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์กับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูงมาก (r = 0.953**) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คำสำคัญ: ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา

Abstract

This research aimed to: 1) study the level of emotional intelligence of educational administrators under the Phitsanulok Primary Educational Service Area Office 3, 2) study the level of digital leadership of educational administrators under the Phitsanulok Primary Educational Service Area Office 3, and 3) study the relationship between emotional intelligence and digital leadership of educational administrators under the Phitsanulok Primary Educational Service Area Office 3. The sample group consisted of 297 teachers under the Phitsanulok Primary Educational Service Area Office 3 in the academic year 2024. The sample size was determined using Krejcie and Morgan's table, and the sample was selected through stratified random sampling proportional to the number of teachers, using district groups of schools under the Phitsanulok Primary Educational Service Area Office 3 as strata for dividing the 297 teacher sample group. The data collection instrument was a 5-level rating scale questionnaire. Data analysis employed frequency, percentage, mean, standard deviation, and Pearson's product-moment correlation coefficient statistics. The research findings revealed that: 1) The emotional intelligence of educational administrators under the Phitsanulok Primary Educational Service Area Office 3 was at a high level overall ($\bar{X}$ = 3.99), 2) The digital leadership of educational administrators under the Phitsanulok Primary Educational Service Area Office 3 was at a high level ($\bar{X}$ = 3.99), and 3) The relationship between emotional intelligence and digital leadership of educational administrators under the Phitsanulok Primary Educational Service Area Office 3 showed a very high positive correlation (r = 0.953**) with statistical significance at the .01 level.

Keywords: Emotional Quotient, Digital leadership of school administrators

บทนำ

เทคโนโลยีดิจิทัลได้เข้ามาเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของมนุษย์อย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ส่งผลให้การปฏิรูปการศึกษาเป็นประเด็นสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพและศักยภาพในการรับมือกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว (กระทรวงศึกษาธิการ, 2563) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2563) ได้กำหนดนโยบายการขับเคลื่อนการศึกษาในยุคดิจิทัล โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ซึ่งสอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579 ที่มีวิสัยทัศน์ "คนไทยทุกคนได้รับการศึกษาและเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ ดำรงชีวิตอย่างเป็นสุข สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการเปลี่ยนแปลงของโลกศตวรรษที่ 21" (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2560) ทำให้การบริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนการดำเนินงานให้สอดคล้องกับนโยบายข้างต้น เพื่อส่งเสริมการจัดการศึกษาในยุคดิจิทัล

การบริหารสถานศึกษาในยุคดิจิทัลจำเป็นต้องอาศัยผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำดิจิทัล (Digital Leadership) เนื่องจากการที่ผู้บริหารสถานศึกษามีภาวะผู้นำดิจิทัล จะช่วยขับเคลื่อนการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ (สฤติพร เขาวนชัย, 2566) ซึ่งเป็นลักษณะของผู้นำที่สามารถนำเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาองค์กร ควบคู่ไปกับการสร้างวัฒนธรรมการทำงานที่ยืดหยุ่นและตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) ที่ได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาให้มีสมรรถนะด้านดิจิทัลเพื่อการบริหารจัดการสถานศึกษาที่ทันสมัย

การเป็นผู้นำที่มีภาวะผู้นำดิจิทัลเพียงอย่างเดียวอาจยังไม่เพียงพอต่อการบริหารสถานศึกษา หากขาดทักษะในการบริหารจัดการบุคคลอีกปัจจัยหนึ่ง นั่นคือความฉลาดทางอารมณ์ ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการเป็นผู้นำ ผู้นำที่ประสบความสำเร็จได้วัดจากความฉลาดทางอารมณ์เพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับระดับของความฉลาดทางอารมณ์ ที่ช่วยให้สามารถบริหารจัดการองค์กรและบุคคลได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Goleman, 1995) ผู้บริหารสถานศึกษา จึงจำเป็นต้องใช้ความฉลาดทางอารมณ์เข้ามาเกี่ยวข้องในการบริหาร ซึ่งจะช่วยให้บรรลุเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้ นอกจากนี้ผู้บริหารต้องเป็นบุคคลที่มีลักษณะที่สร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นได้ดี มีความคิดที่เหมาะสมในการตัดสินใจ และมีความเป็นมิตรกับบุคคลทั่วไป (วาทีณี นานิคบุตร, 2560)

ความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์กับภาวะผู้นำดิจิทัล มีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงวิธีการทำงาน การสื่อสาร และการตัดสินใจในองค์กร ความสามารถด้านอารมณ์ถือเป็นรากฐานสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างศักยภาพของผู้นำในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ เหมาะสมกับบริบทของทีมและองค์กร ซึ่งผู้นำที่มีความฉลาดทางอารมณ์สูงจะสามารถตระหนักรู้ในอารมณ์ของตนเอง ควบคุมตนเองได้ดี เข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น และสามารถสื่อสารได้อย่างชัดเจนและเห็นอกเห็นใจ ซึ่งลักษณะเหล่านี้มีส่วนช่วยในการสร้างแรงบันดาลใจให้แก่ทีมงาน สร้างบรรยากาศของความเชื่อมั่นและความร่วมมือในองค์กร

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 มีความหลากหลายทั้งด้านภูมิศาสตร์ และบริบททางสังคม มีวิสัยทัศน์คือ "พัฒนาผู้เรียนสู่สังคมอนาคต ให้เป็นคนดี มีคุณภาพและมีความสุข" โดยมีสถานศึกษาในสังกัดจำนวน 161 แห่ง (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3, 2567) แนวทางการจัดการศึกษาของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 ดำเนินการตามนโยบายการขับเคลื่อนการศึกษาในยุคดิจิทัลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปรับรูปแบบการจัดการเรียนการสอนเป็นแบบออนไลน์และผสมผสาน (Hybrid Learning) และมุ่งเน้นการพัฒนาสมรรถนะดิจิทัลของผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษา

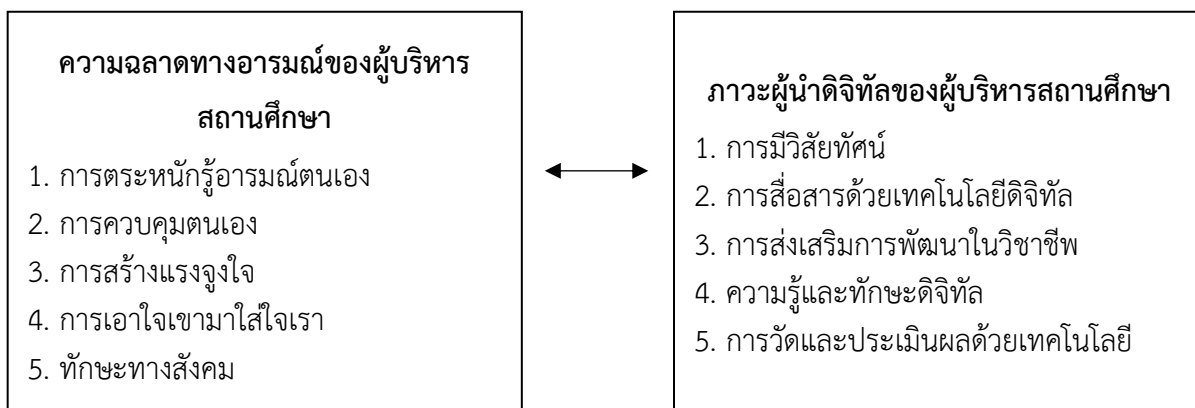
ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์กับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาให้มีความพร้อมในการบริหารจัดการสถานศึกษาในยุคดิจิทัล อันจะส่งผลต่อคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนตามเป้าหมายของการปฏิรูปการศึกษาและนโยบายประเทศไทย 4.0

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3
2. เพื่อศึกษาระดับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์กับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้สังเคราะห์แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ความฉลาดทางอารมณ์ ของ ทศพร ประเสริฐสุข (2556), แสงอุษา โลจนานนท์ และกฤษณ์ รุยาพร (2552), สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2552), โกลแมน (2552), กร ศิริโชควัฒนา (2551), ชาญชัย อาจินสมาจาร (2547), Mayer and Salovey (2009), Daniel A. Feldman (2003), S. Michael Kravitz And Susan D. Schubert (2003) และแนวคิดภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ของ ดาวรૂรณณ ถวิลการ (2564), กนกอร สมปราชญ์ (2562), ชูชาติ พุทธมาลา (2561), จักรกฤษณ์ สิริริน(2561), สุกัญญา แซ่มซ้อย (2558), มลิวัลย์ ธรรมแสง (2558), Sheninger (2019), Sullivan (2018), Tran (2017), Zhu (2014) ซึ่งสามารถแสดงความสัมพันธ์ในกรอบแนวคิดได้ ดังนี้

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

- ประชากร ได้แก่ ครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 1,263 คน

- กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 ปีการศึกษา 2567 จำนวน 297 คน ซึ่งกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางเทียบหาขนาดของเครจซีและมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970 อ้างถึงใน สถิรพร เขาวนชัย, 2561, น. 64) และเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ตามสัดส่วนของครูโดยใช้กลุ่มอำเภอของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 เป็นชั้นในการแบ่งกลุ่มตัวอย่างครู 297 คน

2) ตัวแปรที่ศึกษา

- ตัวแปรความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา ได้แก่ 1) การตระหนักรู้อารมณ์ตนเอง 2) การควบคุมตนเอง 3) การสร้างแรงจูงใจ 4) การเอาใจเขามาใส่ใจเรา 5) ทักษะทางสังคม

- ตัวแปรภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ได้แก่ 1) การมีวิสัยทัศน์ 2) การสื่อสารด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล 3) การส่งเสริมการพัฒนาในวิชาชีพ 4) ความรู้และทักษะดิจิทัล และ 5) การวัดและประเมินผลด้วยเทคโนโลยี

3) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

- เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์กับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และอำเภอที่สถานศึกษาสังกัดอยู่

ตอนที่ 2 แบบสอบถามความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ประกอบด้วย 5 ด้าน ข้อคำถามจำนวน 30 ข้อ

ตอนที่ 3 แบบสอบถามภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ประกอบด้วย 5 ด้าน ข้อคำถามจำนวน 21 ข้อ

- การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล แบบสอบถามความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์กับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 มีขั้นตอนในการสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ ดังนี้

1. ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความฉลาดทางอารมณ์ และภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา

2. ผู้วิจัยสังเคราะห์เนื้อหาความฉลาดทางอารมณ์ และภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา

3. กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย และกำหนดนิยามศัพท์เฉพาะ เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม

4. สร้างแบบสอบถามฉบับร่างตามนิยามศัพท์เฉพาะ แล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาความถูกต้องเหมาะสม ความสอดคล้อง ความครอบคลุมเนื้อหา ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม จากนั้นนำแบบสอบถามมาปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นตามคำแนะนำของอาจารย์ที่ปรึกษา

5. ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างนิยามศัพท์เฉพาะกับข้อคำถามและหาค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถาม (Index of Item Objective Congruence: IOC) และความเหมาะสมของภาษาของแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ได้ค่า IOC ตั้งแต่ 0.67 – 1.00

6. นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปใช้ (Try-Out) กับกลุ่มที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเพื่อหาคุณภาพเครื่องมือ จำนวน 30 คน เพื่อหาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามด้วยการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha-Coefficient) ของครอนบัค ผลปรากฏว่า ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา มีค่าเท่ากับ 0.905 ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา มีค่าเท่ากับ 0.917 และค่าความเชื่อมั่นรวมทั้งสองฉบับเท่ากับ 0.948

7. นำผลการวิเคราะห์พิจารณาการปรับปรุงแก้ไขแล้วเสร็จ แล้วจัดพิมพ์แบบสอบถามความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์กับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 ฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

4) วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

- การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ซึ่งวิธีการดังนี้
 1. ผู้วิจัยยื่นขอหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากคณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยนเรศวร ถึงกลุ่มตัวอย่าง เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
 2. ผู้วิจัยส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์และแบบสอบถาม ถึงสถานศึกษาในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3
 3. ผู้วิจัยตรวจสอบจำนวนและความถูกต้องของแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืน ซึ่งผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด จำนวน 297 ฉบับ ได้รับฉบับที่สมบูรณ์กลับคืน จำนวน 297 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

5) การวิเคราะห์ข้อมูล

- ผู้วิจัยตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามและนำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์มาวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป โดยดำเนินการดังนี้
 1. วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามโดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ความถี่ (frequency) และร้อยละ (percent)
 2. วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา และภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 โดยใช้สถิติพื้นฐานได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)
 3. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์กับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 โดยใช้สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson Product Moment Correlation Coefficient)

สรุปผลการวิจัย

ตอนที่ 1 สภาพความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3

ตาราง 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 ในภาพรวม

ด้านที่	รายการ	(n = 297)		แปลผล	อันดับที่
		$\bar{X}$	S.D.		
1	การตระหนักรู้อารมณ์ตนเอง	3.98	0.76	มาก	4
2	การควบคุมตนเอง	4.00	0.77	มาก	2
3	การสร้างแรงจูงใจ	4.00	0.74	มาก	1
4	การเอาใจเขามาใส่ใจเรา	3.99	0.75	มาก	3
5	ทักษะทางสังคม	3.97	0.79	มาก	5
รวม		3.99	0.73	มาก	

จากตาราง 1 พบว่าความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.99, S.D. = 0.73) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือการสร้างแรงจูงใจ ($\bar{X}$ = 4.00, S.D. = 0.74) รองลงมา คือการควบคุมตนเอง ($\bar{X}$ = 4.00, S.D. = 0.77) การเอาใจเขามาใส่ใจเรา ($\bar{X}$ = 3.99, S.D. = 0.75) การตระหนักรู้อารมณ์ตนเอง ($\bar{X}$ = 3.98, S.D. = 0.76) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือทักษะทางสังคม ($\bar{X}$ = 3.97, S.D. = 0.79)

ตอนที่ 2 สภาพภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3

ตาราง 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 ในภาพรวม

ด้านที่	รายการ	(n = 297)		แปลผล	อันดับที่
		$\bar{X}$	S.D.		
1	การมีวิสัยทัศน์	3.96	0.79	มาก	5
2	การสื่อสารด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล	4.00	0.79	มาก	3
3	การส่งเสริมการพัฒนาในวิชาชีพ	4.02	0.75	มาก	1
4	ความรู้และทักษะดิจิทัล	4.00	0.74	มาก	2
5	การวัดและประเมินผลด้วยเทคโนโลยี	3.98	0.82	มาก	4
รวม		3.99	0.74	มาก	

จากตาราง 2 พบว่าภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 อยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.99, S.D. = 0.74) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือการส่งเสริมการพัฒนาในวิชาชีพ ($\bar{X}$ = 4.02, S.D. = 0.75) รองลงมาคือความรู้และทักษะดิจิทัล ($\bar{X}$ = 4.00, S.D. = 0.74) การสื่อสารด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล ($\bar{X}$ = 4.00, S.D. = 0.79) การวัดและประเมินผลด้วยเทคโนโลยี ($\bar{X}$ = 3.98, S.D. = 0.82) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือการมีวิสัยทัศน์ ($\bar{X}$ = 3.96, S.D. = 0.79)

ตอนที่ 3 ความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์กับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3

ตาราง 3 แสดงค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

ความฉลาดทาง อารมณ์	ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา					
	การมีวิสัยทัศน์ (Y ₁)	การสื่อสารด้วย เทคโนโลยี ดิจิทัล (Y ₂)	การส่งเสริมการ พัฒนาใน วิชาชีพ (Y ₃)	ความรู้และ ทักษะดิจิทัล (Y ₄)	การวัดและ ประเมินผลด้วย เทคโนโลยี (Y ₅)	ภาวะผู้นำดิจิทัล ของผู้บริหาร สถานศึกษาใน ภาพรวม (Y _{รวม})
การตระหนักรู้ อารมณ์ตนเอง (X ₁)	0.848**	0.838**	0.840**	0.843**	0.829**	0.882**
การควบคุมตนเอง (X ₂)	0.882**	0.848**	0.861**	0.877**	0.845**	0.906**
การสร้างแรงจูงใจ (X ₃)	0.912**	0.896**	0.894**	0.916**	0.879**	0.945**
การเอาใจเขามาใส่ใจ เรา (X ₄)	0.865**	0.882**	0.884**	0.878**	0.837**	0.913**
ทักษะทางสังคม (X ₅)	0.891**	0.847**	0.849**	0.869**	0.833**	0.901**
ความฉลาดทาง อารมณ์ในภาพรวม (X _{รวม})	0.921**	0.903**	0.906**	0.918**	0.885**	0.953**

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 3 พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์กับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 โดยรวมมีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูงมาก ($r = 0.953^{**}$) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าความฉลาดทางอารมณ์ทุกด้านมีความสัมพันธ์ทางบวกกับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา โดยด้านที่มีความสัมพันธ์สูงสุดคือการมีวิสัยทัศน์ มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูง ($r = 0.921^{**}$) รองลงมาคือความรู้และทักษะดิจิทัล มีความสัมพันธ์ทางบวกในระดับสูง ($r = 0.918^{**}$) การส่งเสริมการพัฒนาในวิชาชีพ ($r = 0.906^{**}$) การสื่อสารด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล ($r = 0.903^{**}$) และการวัดและประเมินผลด้วยเทคโนโลยี ($r = 0.885^{**}$)

อภิปรายผล

1. ผลการวิจัยความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 3 พบว่าความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา การสร้างแรงจูงใจอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจากผู้บริหารสถานศึกษามีความมุ่งมั่นในการทำงาน มีเป้าหมายที่ชัดเจน มีความพยายามในการผลักดันตนเองให้บรรลุเป้าหมายทางการศึกษา สามารถควบคุมอารมณ์ มีความภาคภูมิใจ ในบทบาทหน้าที่ของตน มีการสร้างแรงจูงใจที่ช่วยกระตุ้นให้ตนเองและบุคลากรสามารถทำงานได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดบรรยากาศการทำงานที่เอื้อต่อการพัฒนาองค์กรอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับงานวิจัยของจุฑาทิพย์ ไชยชนะ วิสุทธิ์ วิจิตรพัชรารักษ์ สุदारัตน์ สารสว่าง ได้ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์กับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาในเขตอำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา

ของผู้บริหารสถานศึกษาในเขตอำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี โดยภาพรวมและจำแนกเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมาก

2. ผลการวิจัยภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 พบว่าภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้านพบว่าด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ การส่งเสริมการพัฒนาในวิชาชีพ ทั้งนี้เนื่องจากผู้บริหารสถานศึกษามีความตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาทักษะทางดิจิทัลของบุคลากรในโรงเรียน เพื่อให้สามารถปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีในยุคดิจิทัล ส่งเสริมการพัฒนาความเป็นครูมืออาชีพในยุคดิจิทัล โดยควรให้มีการส่งเสริม สนับสนุน และจัดกิจกรรมพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง เช่น การอบรมสัมมนา การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการส่งเสริมให้ครูนำเทคโนโลยีไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ผู้บริหารควรมีการประเมินผลและติดตามความก้าวหน้าในการพัฒนาทักษะของครูอย่างสม่ำเสมอ รวมถึงเปิดโอกาสให้ครูมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาวิชาชีพของตนเองอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับงานวิจัยของเพ็ญสุดา หิรัญเกิด (2566) ได้ศึกษาแนวทางการพัฒนาความเป็นครูมืออาชีพในยุคดิจิทัลของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1 พบว่า การพัฒนาความเป็นครูมืออาชีพในยุคดิจิทัล เป็นการพัฒนาตนเองทั้งทางด้านความรู้ การถ่ายทอดผ่านสื่อ นวัตกรรม การเรียนการสอน การเปลี่ยนแนวความคิดจากกรอบเดิม การส่งเสริมทักษะการคิด และการพัฒนาผู้เรียนตามฐานสมรรถนะต้องอาศัยนโยบายจากผู้บริหารและหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง การส่งเสริมให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาเข้าถึงเทคโนโลยีดิจิทัล อย่างเหมาะสมสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในงานทั้งทางด้านการศึกษาและในการจัดการเรียนการสอน มีการพัฒนาทักษะการประยุกต์ใช้สื่อที่มีความเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม การสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่สนับสนุนดิจิทัล และส่งเสริมทักษะ การคิด การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อการพัฒนาทางวิชาชีพ การส่งเสริมการพัฒนาตนเองที่เรียกว่าการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้แก่ครูและผู้เรียน การเข้าถึงผู้เรียนที่มีลักษณะเป็นผู้เรียนในยุคดิจิทัลที่เปลี่ยนแปลงไปจากยุคสมัยเดิมเนื่องจากสามารถเข้าถึงสื่อและข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว อย่างไรก็ตามต้องคำนึงถึงการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ในการดำเนินชีวิต เพื่อให้ผู้เรียนสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

3. ผลการวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์กับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 พบว่าผลการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์กับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3 โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์กันในทางบวกระดับสูงมาก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01 ทั้งนี้เนื่องจากผู้บริหารที่มีความฉลาดทางอารมณ์จะมีความสามารถในการตระหนักและเข้าใจอารมณ์ของตนเองและผู้อื่น สามารถควบคุมอารมณ์ภายใต้สถานการณ์กดดัน และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล ซึ่งมีความสำคัญต่อการนำองค์การการศึกษาให้ก้าวทันการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ผู้บริหารจำเป็นต้องสามารถปรับตัวและยอมรับนวัตกรรมใหม่ ๆ ได้อย่างรวดเร็ว ความฉลาดทางอารมณ์จึงช่วยให้ผู้บริหารสามารถเผชิญกับความไม่แน่นอนและความท้าทายของโลกดิจิทัล

ได้อย่างมั่นคง ไม่หวาดกลัวต่อการเปลี่ยนแปลง ทั้งยังสามารถสร้างแรงจูงใจและแรงบันดาลใจให้บุคลากรภายในองค์กรยอมรับและร่วมมือในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการทำงานได้อย่างราบรื่น ส่งผลให้เกิดภาวะผู้นำดิจิทัล ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวารุณี ธรรมจันทร์, ปาริชาติ บัวเจริญ และประภัสสร สมสถาน (2566) ที่ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์กับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงใหม่ พบว่าความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์กับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงใหม่ พบว่ามีความสัมพันธ์ในระดับค่อนข้างสูง

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้

1. ภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา การมีวิสัยทัศน์ เป็นด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาควรได้รับการพัฒนาให้มีความสามารถในการวางแผนเชิงกลยุทธ์ มองเห็นแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี และสามารถกำหนดวิสัยทัศน์ที่ตอบสนองต่อการเรียนรู้ ได้อย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรม
2. ความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหาร ทักษะทางสังคม เป็นด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาควรได้รับการส่งเสริมและพัฒนาทักษะทางสังคม ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การฝึกอบรม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการสร้างประสบการณ์ร่วม เพื่อให้สามารถสื่อสาร จูงใจและสร้างความร่วมมือกับครู บุคลากร ผู้ปกครอง และชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. ความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์กับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา พบว่าภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาในภาพรวม ($Y_{รวม}$) กับความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษา การสร้างแรงจูงใจ (X_3) มีความสัมพันธ์ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าสหสัมพันธ์อยู่ในระดับสูงมาก ($r = 0.945$) แสดงให้เห็นว่า หากผู้บริหารสถานศึกษาต้องการเสริมสร้างภาวะผู้นำดิจิทัลให้เข้มแข็ง ควรเน้นการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ ในส่วนของการสร้างแรงจูงใจ ซึ่งจะช่วยผลักดันให้นำเทคโนโลยีไปประยุกต์ใช้ในองค์กรเป็นไปอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งถัดไป

1. ควรมีการศึกษาถึงปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อให้ได้สารสนเทศในการเสนอแนะแนวทาง นโยบาย ให้แก่สำนักงานเขตพื้นที่ ในการพัฒนาภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ
2. ควรมีการศึกษารูปแบบการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ร่วมกับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อให้ได้สารสนเทศในการเสนอแนะแนวทาง นโยบาย ให้แก่สำนักงานเขตพื้นที่ ในการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของผู้บริหารสถานศึกษาให้สูงขึ้นต่อไป

บรรณานุกรม

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2563). *แผนปฏิบัติการดิจิทัลเพื่อการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2563–2565*. สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. <https://bict.moe.go.th/wp-content/uploads/2022/03/digital-63-65.pdf>
- กนกอร สมปราชาญ. (2562). *ภาวะผู้นำกับคุณภาพสถานศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 1). ขอนแก่น: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- กร ศิริโชควัฒนา. (2551). *E.Q. บริหารอารมณ์อย่างฉลาด* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: จีซีเน อินเตอร์เนชั่นแนล.
- จุฑาทิพย์ ไชยชนะ, วิสุทธิ์ วิจิตรพัชรภรณ์, & สุภารัตน์ สารสว่าง. (2566). *ความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์กับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษาในเขตอำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี* (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต).
- ชาญชัย อาจินสมาจาร. (2547). *ความฉลาดทางอารมณ์ในองค์กร*. กรุงเทพมหานคร: K&P BOOKS.
- ดาวรรณ ฤทธิการ. (2564). *ภาวะผู้นำดิจิทัล* (พิมพ์ครั้งที่ 2). ขอนแก่น: ศูนย์วัฒนธรรมการเรียนรู้การสอน มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ทศพร ประเสริฐสุข. (2556). ความเฉลียวฉลาดทางอารมณ์กับการศึกษา. *วารสารพฤติกรรมศาสตร์*, 5(1).
- เพ็ญสุตา หิรัญเกิด. (2566). *แนวทางการพัฒนาความเป็นครูมืออาชีพในยุคดิจิทัลของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1* (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยนเรศวร).
- วาที นานิบุตร. (2560). *ความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์กับทักษะการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตราด* (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยบูรพา).
- วารุณี ธรรมจันทร์, ปาริชาติ บัวเจริญ, & ประภัสสร สมสถาน. (2566). *ความสัมพันธ์ระหว่างความฉลาดทางอารมณ์กับภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงใหม่*. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์*, 10(1), 112–121. สืบค้นจาก <https://so02.tcithaijo.org/index.php/jg-mcukk/article/view/260730>
- สถิพร เขาวนชัย. (2561). *เอกสารประกอบการสอน การวิจัยทางการบริหารการศึกษา*. พิษณุโลก: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- สถิพร เขาวนชัย. (2566). *การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันภาวะผู้นำดิจิทัลของผู้บริหารสถานศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือตอนล่าง*. *Journal of Education and Innovation*, 25(4), 317–326. สืบค้นจาก https://so06.tcithaijo.org/index.php/edujournal_nu/article/view/266239
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3. (2567). *แผนปฏิบัติการประจำปี 2567*. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 3.

- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2552). *การศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับคุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์: ความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Quotient : EQ) (พิมพ์ครั้งที่ 1)*. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิค.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2560). *แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ.
- Cherry, A. K. (2006). *EQ + IQ = Best brain management for successful life* (อนันตชัย ศรีโคตร, Trans.). กรุงเทพมหานคร: โพลทอง มาสเตอร์ปรินทร์.
- Feldman, D. A. (2003). *Emotionally intelligent leadership* (วรารณ สืบสหากร, Trans.). กรุงเทพมหานคร: Be Bright Books. (Original work published 1999)
- Goleman, D. (1995). *Emotional intelligence: Why it can matter more than IQ*. New York, NY: Bantam Books.
- Kravitz, S. M., & Schubert, S. D. (2003). *Emotional intelligence works* (คัตนางค์ มณีศรี, Trans.). กรุงเทพมหานคร: Be Bright Books. (Original work published 2000)